

A1.

• Ο Βιζυηνός είναι ένας από τους τρεις μεγάλους Έλληνες πεζογράφους του Νεοελληνικού διηγήματος (Αλ. Παπαδιαμάντης, Αν. Καρκαβίτσας), κι εκείνος που παρακολουθεί με μάτι διεισδυτικό τη στροφή προς την κοινωνική και ψυχογραφική τέχνη. Στα διηγήματά του η αφήγηση συνδέεται με πράξεις και γεγονότα κοιταγμένα στην εξέλιξή τους προς μια κλιμάκωση **δραματική**, με συγκρούσεις μοναδικής πρωτοτυπίας, οι οποίες αντανakλούν τις ψυχολογικές συγκρούσεις του ίδιου τόσο με το κοινωνικό περιβάλλον του όσο και με τον εαυτό του.

• Πρβ. Σχολικό βιβλίο, σελ. 334: «Ιδιαίτερα τονίστηκε το δραματικό, καθώς και το ψυχολογικό – ψυχογραφικό στοιχείο, ... μιλάει το λαϊκό αίσθημα.»

• Η **θεατρικότητα** είναι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της διηγηματογραφίας του Βιζυηνού που, αλληλεπιδρώντας με τα άλλα (πλοκή, πραγματολογική διάσταση μύθων, αυτοβιογραφικό υλικό, αφηγηματικές τεχνικές, γλώσσα), συνιστά έναν δημιουργικό πυρήνα της τέχνης του: διαμορφώνει το **σκηνικό πλαίσιο**, υποστηρίζει τη σκηνική **δράση**, συμβάλλει στη δημιουργία **ατμόσφαιρας**, χρωματίζει τον **τόνο** της αφήγησης, υπηρετεί το στοιχείο της **έκπληξης**, κορυφώνει την **αγωνία**. Από πολύ νωρίς ο Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος εντοπίζει αναλογίες ανάμεσα στο έργο του Βιζυηνού και την αρχαία τραγωδία ως προς τις συγκρούσεις και τις κορυφώσεις.

• Οι δομικές αυτοτελείς ενότητες σαν πράξεις ενός σπονδυλωτού θεατρικού έργου, ο διάλογος ως κυρίαρχο στοιχείο θεατρικού λόγου, η συμμετοχή πολλών προσώπων που δρουν είτε ως πρωταγωνιστές είτε ως δευτεραγωνιστές είτε ως βουβά πρόσωπα, η εναλλαγή σκηνών και χώρων με την παράλληλη αντίθεση / ποικιλία συναισθημάτων, οι δραματικοί μονόλογοι, το δραματικό απόροπτο της δεύτερης υιοθεσίας αποτελούν μερικά παραδείγματα από τα συγκεκριμένα αποσπάσματα. Πιο συγκεκριμένα:

• **Σκηνή πρώτης υιοθεσίας.** «Ήδη αυτή η υιοθέτησις εγένετο πανηγυρική. ... Ενώ οι εδικοί μας μετά του πρωτογέρου εισήλθον και εξενίσθησαν παρ' ημίν.» Μια

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

αυθεντική θεατρική σκηνή με ολοκληρωμένο τελετουργικό, με θεατρικά κοστούμια (Η μήτηρ εφόρεσε διά πρώτην φοράν τα «γιορτερά» της ...), θεατρικές χειρονομίες (παρέλαβεν η μήτηρ μου το θετόν αυτής θυγάτριον εκ των χειρών του ιερέως, / έξωθεν αυτής ο πρωτόγερος εσήκωσε το κοράσιον υψηλά εις τας χείρας του ...), θεατρικές απαγγελίες (- Ποιος από σας είναι ή εδικός ή συγγενής ή γονιός του παιδιού τούτου περισσότερο από τη Δεσποινιώ την Μηχαλιέσσα κι από τους εδικούς της;) και τη θεατρική πομπή από την εκκλησία στο σπίτι, εκτυλίσσεται μπροστά στα «μάτια» του θεατή – αναγνώστη, τον καθηλώνει και τον συμπαρασύρει στην αναζήτηση της λύσης του μυστηρίου. Η εναλλαγή χώρων (εστίαν, εκκλησίαν, έξωθεν της αυλείου ημών θύρας, οι εδικοί μας μετά του πρωτογέρου εισήλθον ...) αποτυπώνει και τις εναλλαγές στα συναισθήματα των προσώπων: συγκίνηση και δέος στον ανοιχτό χώρο της πρώτης υιοθεσίας ≠ ψυχολογική ένταση και σύγκρουση μητέρας – Γιωργή για τη δεύτερη υιοθετημένη κόρη στον κλειστό χώρο του σπιτιού κ.λπ.

- **Διάλογος.** « - Δος το πίσου το Κατερινιώ, ...
 - Ω! Ενόμισα ότι συ θα αγαπήσης το Κατερινιώ περισσότερο από τους άλλους, αλλά, απατήθηκα. ...
 - Όχι, μητέρα! Βέβαια όχι! Μα εκείνη θα ήτο παιδί σου, καθώς και εγώ. Ενώ αυτή δεν σου είναι τίποτε. Μας είναι όλως διόλου ξένη.
 - Όχι! όχι! Δεν είναι ξένο το παιδί! Είναι δικό μου! ...»

Ο συγγραφέας – σκηνοθέτης επιλέγει να τοποθετήσει τα πρόσωπα – ήρωες στη σκηνή του διηγήματος. Ο δραματικός διάλογος μητέρας – Γιωργή, σε ευθύ λόγο, φυσικός, στη δημοτική γλώσσα, ως σκηνική μέθοδος υποστηρίζει την αληθοφάνεια των χαρακτήρων, αποκαλύπτει το χαρακτήρα τους, και χαρίζει ζωντάνια, αμεσότητα και παραστατικότητα, καθώς απουσιάζει ο αφηγητής. Ο παραπάνω διάλογος θα αναγκάσει τη μητέρα να αποκαλύψει το μυστικό της (τον εξ αμελείας φόνο της πρώτης της κόρης Άννας) στο Γιωργή, στην προσπάθειά της να επιβάλλει το Κατερινιώ, και έτσι θα οδηγήσει στη λύση του αινίγματος του τίτλου και στην αλλαγή της οπτικής γωνίας του αφηγητή. Όλο το διήγημα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως διάλογος ανάμεσα στους δύο πρωτεύοντες χαρακτήρες, τη μητέρα και το Γιωργή. «Ο λόγος της μητέρας είναι το αντικείμενο του λόγου του αφηγητή, ορίζει το λόγο του αφηγητή. Ο λόγος του αφηγητή

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

δεν μπορεί να παρατηρήσει εκ των έξω το λόγο της μητέρας, δεν μπορεί να εξηγήσει αντικειμενικά το λόγο της μητέρας (τις πράξεις της, στις οποίες είναι αυτόπτης μάρτυρας).» Χρυσανθακόπουλος

- **Συμμετοχή πολλών προσώπων.** Απαραίτητη για την άρτια πλοκή των μύθων του Βιζυηνού, οι οποίοι εκτός από καρπός της δημιουργικής φαντασίας του, λειτουργούν και με το όραμα μιας άλλης πραγματικότητας, λιγότερο ζοφερής. Ο Βιζυηνός επεξεργάζεται με προσοχή τους ήρωές του, τους παρουσιάζει ολοζώντανους στις ανθρώπινες διαστάσεις τους, εξετάζει τα κίνητρά τους, αιτιολογεί τις πράξεις τους, εξηγεί τη συμπεριφορά τους, διαγράφει τις δραματικές συγκρούσεις τους, αποτυπώνει τις βαθύτερες υποστασιακές τους στιγμές, την τραγωδία τους, τα βάσανά τους, εστιάζει στο εξουθενωτικό πάθος τους και το δυσβάσταχτο ψυχικό φορτίο τους: **δραματική / δυναμική παρουσίαση χαρακτήρων.**

- Πρωτεύοντες χαρακτήρες: **η μητέρα και ο Γιωργής.** Ολοκληρωμένοι, εξελισσόμενοι, πολυσύνθετοι στην ψυχосύνθεσή τους με ατομικές ιδιαιτερότητες, συνειδησιακά προβλήματα και εσωτερικές συγκρούσεις κινούν τα νήματα (δρώντα πρόσωπα). Εγκλωβισμένοι ως τραγικοί ήρωες στην ενοχοποιημένη ζωή, συνιστούν το α' ζεύγος ψυχαναλυτικής συμμετρίας στο διήγημα. Η σχέση τους διακρίνεται από πολλές ανατροπές. Είναι τα μόνα πρόσωπα με αφηγηματικές λειτουργίες στο κείμενο (δυαδική αφηγηματική δομή).

- Δευτερεύοντες χαρακτήρες: **οι αδελφοί.** Στατικοί, μονοδιάστατοι, σκιαγραφούνται αδρομερώς απλώς για να υποστηρίξουν «παρασκηνιακά» τη δράση. Αποτελούν σημεία αναφοράς για το ότι υπάρχει - ή γίνονται απόπειρες να δημιουργηθεί - οικογένεια (οι δε άλλοι μου αδελφοί, μας, ημών αυτών, μας ωδήγησεν ... [α' πληθυντικό]).

- Στερεοτυπικοί κοινωνικοί χαρακτήρες: **Ο πρωτόγερος του χωριού, μίαν άλλην αδελφήν από την Πόλι.** Ακολουθώντας το τελετουργικό τυπικό και περιορισμένοι από τις ηθικές συμβάσεις και τα κοινωνικά στερεότυπα, λειτουργούν απλώς ως σημεία αναφοράς, διευκολύνουν το εθιμοτυπικό και υπογραμμίζουν την κανονικότητα του κοινοτικού βίου.

- Βουβά πρόσωπα: - «ξένον κοράσιον / θετόν θυγάτριον / η κόρη εκείνη» (1^η θετή αδελφή), «δεύτερον κοράσιον / Η θετή μου αδελφή / Κατερινιώ» (2^η θετή αδελφή).

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

Τεκμηριώνουν την εμμονή της μητέρας και επιβεβαιώνουν την «παρά-»λογη και άδικη προς τα αγόρια συμπεριφορά της.

- «Ο πατήρ του κορασίου», «Η σύζυγός του», «Οι συγγενείς μας», «οι συγγενείς της νέας αδελφής», οι παριστάμενοι. Έχουν ρόλο κομπάρσου, απαραίτητοι σε κάθε θεατρικό δρώμενο.

• **Δραματικός Μονόλογος:** - «Η θετή μου αδελφή ήταν μικρά, ... με ενέπνευσε αντιπάθειαν.» Ο ομοδιηγητικός αφηγητής παιδί συμμετέχει στα δρώμενα, αφηγείται σε πρώτο(α') πρόσωπο αποκαλύπτοντας συναισθήματα, σκέψεις, πτυχές του ψυχισμού του, είναι εκτεθειμένος στην πλάνη και θεάται τα γεγονότα από εσωτερική(περιορισμένη) οπτική γωνία. Αυτή η επιλογή του συγγραφέα συνδέεται με την ποιητική του «αφηγηματικού ρεαλισμού», η οποία βασίζεται στην εγκυρότητα και την αυθεντικότητα της αφήγησης ως μαρτυρίας, επιτρέπει τη λεπτομερειακή βαθιά ψυχογράφιση του χαρακτήρα, ενώ αφηγητής και αναγνώστης – θεατής προχωρούν παράλληλα προς τη λύση του αινίγματος.

- «**Το κακότυχο! ... μέσ' στη στράτα!**». Η φωνογραφική απόδοση του λόγου της μητέρας σε ευθύ λόγο συνδέεται επίσης με την ποιητική του «αφηγηματικού ρεαλισμού». Η πρωτοπρόσωπη αφήγηση συνδυάζεται εδώ με μια πλατιά αφηγηματική προοπτική (μηδενική εστίαση).

• Δραματικές Αντιθέσεις

- Το γεγονός τούτο μετέβαλε το μονότονον και αυστηρόν του οικογενειακού ημών βίου, ≠ εισήγαγεν εκ νέου αρκετήν ζωηρότητα.

- Ήδη αυτή η υιοθέτησις εγένετο πανηγυρική. ≠ να έρχεται εις την οικίαν, σφίγγουσα τρυφερώς εις την αγκάλην της εν δεύτερον κοράσιον,

- ενώπιον των φυσικών αυτού γονέων ≠ δεν το έφθανε πως εγεννήθη κοιλιάρφανο, μόν' απέθανε και η μάνα του

- Ο πατήρ του κορασίου ήταν ωχρός και έβλεπε περίλυπος εμπρός του. Η σύζυγός του έκλαιεν ... ≠ Η μήτηρ μου έτρεμεν ... και ματαιώση την ευτυχίαν της.

- Οι γονείς του παιδίου ... ανεχώρησαν μετά των συγγενών των. ≠ Ενώ οι εδικοί μας μετά του πρωτογέρου εισήλθον και εξενίσθησαν παρ' ημίν.

- η μήτηρ μας ήρχισε να επιδαψιλεύη εις τη θετήν μας αδελφήν τόσας περιποιήσεις, ≠ όσων ίσως δεν ηξιώθημεν ημείς ...

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

- Ενώ δε μετ' ολίγον χρόνον εγώ μεν επλανώμην νοσταλγών εν τη ξένη, οι δε άλλοι μου αδελφοί εταλαιπωρούντο ... ≠ το ξένον κοράσιον εβασίλευεν εις τον οίκον μας ...
- αντί να τους δαπανά προς ανάπαυσίν της, ≠ επροίκιζε δι' αυτών την θετήν της θυγατέρα
- Είχον λόγους λοιπόν οι αδελφοί μου να είναι ευχαριστημένοι ... ≠ Αλλ' οποία υπήρξεν η έκπληξις των ... κ.λπ.

B1α.

- «Τα διηγήματα του Βιζυηνού είναι γραμμένα σε μια σχετικά κομψή καθαρεύουσα. Όχι σπάνια η αφήγηση αποβάλλει αυτόν το μετριοπαθή καθωσπρεπισμό και πλησιάζει το λόγο της καθημερινής ζωής και πράξης. Αυτό γίνεται κυρίως στα σημεία εκείνα που υπάρχει **διάλογος**. Σε τέτοιες ακριβώς στιγμές είναι που η καθαρεύουσα παθαίνει καθίζηση και τα διάφορα πρόσωπα, κατά κανόνα απλοί άνθρωποι του λαού, εκφράζονται το καθένα με τη γλώσσα της δικής του καρδιάς και του δικού τους περιβάλλοντος». *Μητσάκης*
- Πρβ. Σχολικό βιβλίο, σελ. 334: «Η καθαρεύουσα του Βιζυηνού ανοίγει το δρόμο στη δημοτική, όχι μόνον γιατί οι ήρωες μιλούν στη δημοτική, αλλά κυρίως γιατί ο ίδιος ο συγγραφέας διακατέχεται από το λαϊκό αίσθημα.»
- Η γλώσσα του Βιζυηνού είναι λόγια, ενώ συχνά χρησιμοποιεί και λέξεις της αρχαίας ελληνικής. Ο Βιζυηνός, ωστόσο, θεωρεί ως μόνη κατάλληλη γλώσσα για την εκπαίδευση τη δημοτική, όπως επιβεβαιώνεται από το πεζογράφημα «Διατί η μηλιά δεν έγινε μηλέα», όπου υποστηρίζει τη δημοτική γλώσσα ως τη μόνη ικανή ν' ανταποκριθεί στις γλωσσικές ανάγκες του τόπου. Γι' αυτό η καθαρεύουσα η δική του είναι ανοιχτή σε πολλές λέξεις και τύπους της λαϊκής γλώσσας, είναι μια «**εκλαϊκευμένη καθαρεύουσα**». Κάνει αρκετές παραχωρήσεις στη δημοτική, χρησιμοποιεί ιδιωματισμούς, κυρίως κατά την απόδοση των διαλόγων και λέξεις πολύ κοινής χρήσεως, ως επί το πλείστον τουρκικής προελεύσεως και θρακιώτικους ιδιωματισμούς. Παρόλο που θα μπορούσε να δικαιολογηθεί από τη διττή του φύση, του επιστήμονα και του λογοτέχνη, δεν πρόκειται για «ιδιότυπη διγλωσσία», αλλά για πολυεπίπεδες και πολλαπλές γλωσσικές επιλογές, για γλωσσική ποικιλία και πολυμορφία, «που αποκαλύπτει ένα αφηγηματικό υποκείμενο διαμορφωμένο μέσα στη συνύπαρξη ή την αντιπαλότητα διαφορετικών φωνών, λόγων, χώρων, τρόπων ζωής και

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

αναμνήσεων.» Τζιόβας

B1β.

• Οι γλωσσικές επιλογές του Βιζυηνού αντανακλούν το ρεαλιστικό προσανατολισμό της διηγηματογραφίας του και υπηρετούν την αληθοφάνεια των χαρακτήρων του, αποδεικνύοντας «την ικανότητά του να πλάθει ζωντανούς χαρακτήρες, να αποδίδει ζωντανές καταστάσεις, και γενικά να μεταφέρει στο έργο του κομμάτια αυθεντικής ζωής, μέσα στην οποία αναπνέει η εθνική ψυχή, εικονίζεται ο εθνικός βίος, μιλάει το λαϊκό αίσθημα. Σχολικό Βιβλίο, σελ. 334

I. Ο Βιζυηνός, όταν αφηγείται ο πεπαιδευμένος αφηγητής, χρησιμοποιεί περισσότερο **καθαρεύουσα γλώσσα**, με λόγιες λέξεις και τύπους αρχαιοπρεπείς, αλλά και θεολογικούς, ψυχολογικούς και νομικούς όρους, περισσότερο μακροπερίοδο και υποτακτικό λόγο, όπως αρμόζει σε έναν μορφωμένο (Φαναριώτικη και Εκκλησιαστική παιδεία) και πολυταξιδεμένο άνθρωπο. Δε λείπουν όμως ούτε τότε οι συχνές παραχωρήσεις σε λέξεις και τύπους της λαϊκής γλώσσας· ειδικά ο πεπαιδευμένος αφηγητής χρησιμοποιεί μια πιο εκλεπτυσμένη λαϊκή γλώσσα στους διαλόγους:

- «**Αι οικονομικά μας δυσχέρειαι εκορυφώθησαν, όταν επήλθεν ανομβρία εις την χώραν**» / «**εις επήκοον πάντων**» [καθαρεύουσα]
- «**Η είσοδος του εις τον οίκον μας εγένετο ουχ ήττον...**» [λόγια]
- «**περιστώτος λαού**» / «**ως εάν ήτο σάρξ εκ της σαρκός και οστούν εκ των οστών της**» [εκκλησιαστική]
- «**Η μήτηρ μου εφόρεσε διά πρώτην φοράν τα «γιορτερά» της**» [παραχώρηση στη λαϊκή γλώσσα]
- «**Μα εκείνη θα ήτο παιδί σου, καθώς και εγώ. Μας είναι όλως διόλου ξένη.**» [εκλεπτυσμένη λαϊκή γλώσσα]

II. Ο Βιζυηνός χρησιμοποιεί **δημοτική λαϊκή γλώσσα** στους διαλόγους, με πολλές λαϊκές παροιμιακές εκφράσεις, ιδιωματικές λέξεις, τύπους και τρόπους σύνταξης, ώστε να αποδώσει τον ηθογραφικό χαρακτήρα των διηγημάτων του:

- «**- Δος το πίσου το Κατερινιώ,**» [αφηγητής παιδί]
- «**Ποιος από σας είναι ή edικός ή συγγενής ή γονιός του παιδιού τούτου από την Δεσποινιώ την Μιχαλιέσσα κι από τους edικούς της;**» [απλός άνθρωπος του χωριού]

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- «δεν το έφθανε πως εγεννήθη κοιλιάρφανο, μόν' απέθανε και η μάνα του και το άφηκε μέσ' στη στράτα!» [ιδιωματικές λέξεις]
- «Αυτήν την φοράν σε το λέγω με τα σωστά μου!» [ιδιωματικοί τρόποι σύνταξης]
- «όπως το έπλασεν ο Θεός» [λαϊκή έκφραση]

B2.

• «Το αμάρτημα της μητρός μου» αποτελεί αυτοβιογραφικό αναλυτικό διήγημα που λειτουργεί κυκλικά, συνδυάζοντας τις διηγηματικές με τις μυθιστορηματικές αφηγηματικές τεχνικές. Βασίζεται σε ένα αίνιγμα που εξαγγέλλεται ήδη από τον τίτλο και οργανώνεται γύρω από τον πυρήνα του αινίγματος που είναι ένα μυστικό δεδομένο, με στοιχεία αβεβαιότητας, αμφισημίας, σχετικότητας, που δημιουργούν στον αναγνώστη αναμονές που στη συνέχεια επαληθεύονται. Στις αφηγηματικές τεχνικές ο Βιζυηνός χρησιμοποιεί συχνά την παράλειψη / έλλειψη, δημιουργώντας ένα αφηγηματικό κενό, και τη **σύνοψη**, την περιληπτική δηλαδή περιγραφή γεγονότων, αλλά και αναχρονίες, και κυρίως **αναδρομές** που διακόπτουν την ευθύγραμμη αφήγηση.

α. Αν η παράλειψη συνίσταται στην υπερπήδηση μη σημαντικών για την εξέλιξη της υπόθεσης γεγονότων, η σύνοψη συνιστά μια μορφή **επιτάχυνσης**, κατά την οποία ο ρυθμός παρουσίασης γεγονότων (αφηγηματικός χρόνος) που δε θεωρούνται σημαντικά για την εξέλιξη του μύθου είναι πολύ πιο σύντομος από τον πραγματικό χρόνο (ιστορικός χρόνος). Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, μια ολόκληρη περίοδος της ζωής του υιοθετημένου κοριτσιού συνοψίζεται σε τέσσερα ρήματα: «**ηυξήθη, ανετροάφη, επροικίσθη και υπανδρεύθη**».

- Η επιλογή αυτή δικαιολογείται από το γεγονός ότι επειδή ο αφηγητής απουσίαζε «εν τη ξένη» (μια απουσία που σχεδόν δε γίνεται αισθητή), η εμπειρία του και η γνώση του προκύπτουν εκ των υστέρων από τα όσα του μετέφεραν οι άλλοι, πιθανότατα οι αδελφοί του, άρα δε είναι σε θέση να δώσει λεπτομέρειες, τις οποίες ούτως ή άλλως θεωρεί περιττές, εφόσον θα επιβράδυναν την αφήγηση χωρίς να εξυπηρετούν την πλοκή.
- Αποκαλύπτει τη συναισθηματική του κατάσταση για την «αδερφή» που, όπως θα πει αμέσως παρακάτω, «εκτός ότι ποτέ δεν ησθάνθη προς αυτούς (τους αδελφούς)

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

αδελφικήν τινά στοργήν, επί τέλους απεδείχθη αχάριστος προς την γυναίκα, ήτις περιεποιήθη την ζωήν αυτής με τοσαύτην φιλοστοργίαν». Ο ίδιος προσπαθεί να ξεχάσει ότι έστω για λίγο υπήρξε «μέλος» της οικογένειάς τους, θεωρεί την ίδια ανάξια λόγου και την προσπερνά – καταργεί, αρνούμενος να αναφέρει ακόμη και το όνομά της.

- Αιτιολογεί και προϋδεάζει για το ακατανόητο - για τον ίδιο και τους αδελφούς του - της επόμενης κίνησης της Δεσποινιάς, που είναι η υιοθέτηση της δεύτερης κόρης, της Κατερινιάς.
- Καταλήγοντας, με την επιλογή του αυτή ο συγγραφέας αποφεύγει των κίνδυνο κουραστικών και αποπροσανατολιστικών παρεκκλίσεων από τον άξονα του αινίγματος, χαρίζει γοργότητα και ζωντάνια στην αφήγηση, διασφαλίζει τη συνοχή και ενότητα του αφηγήματος και διατηρεί αμείωτο το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

β.

- Ως αφηγημένος χρόνος νοείται η χρονική διάρκεια που καλύπτουν τα γεγονότα της αφήγησης ως το τέλος της. Ο χρόνος της αφήγησης (αναπαράστασης των γεγονότων) δεν ταυτίζεται και δεν πρέπει να συγχέεται με το χρόνο της ιστορίας (φυσικής διαδοχής των γεγονότων). Στο «αμάρτημα της μητρός μου» ο χρόνος, πανίσχυρος σε όλη τη διάρκεια της αφήγησης, μοιρασμένος σε μικρές ή μεγάλες ενότητες, με συχνές **αναδρομές** ή **αναλήψεις**, ρωγμές και συντμήσεις, επιτυγχάνει να οργανώνει λογικά (δομή) και αιτιακά (περιεχόμενο) τα γεγονότα στο παρελθόν, ενώ ελάχιστα υποδηλώνει το μέλλον. Γι' αυτό και ο χρόνος των ρημάτων που δεσπόζει είναι ο αόριστος και ο παρατατικός.
- Η αφήγηση των γεγονότων στο διήγημα δε γίνεται ευθύγραμμα και με τη σειρά ακριβώς που αυτά συνέβησαν στην πραγματικότητα, καθώς αυτό θα αναιρούσε την **απορία** που δημιουργεί ήδη από τον τίτλο – και επιχειρεί να εντείνει - ο αφηγητής σχετικά με το αμάρτημα της μητέρας του, άρα θα καθιστούσε την αφήγηση λιγότερο ενδιαφέρουσα. Έτσι, αποφεύγεται η γραμμική ανάπτυξη, ζωντανεύει η πλοκή, αποφεύγεται η μονοτονία της ευθύγραμμης αφήγησης, και δίδεται στο χρόνο της ιστορίας μια πλαστικότητα (μορφή). Παράλληλα, αναδεικνύονται οι αιτιακές σχέσεις, συμπληρώνονται τα κενά της ιστορίας, φωτίζεται η ψυχосύνθεση των προσώπων, ερμηνεύονται οι δράσεις και αντιδράσεις τους, δίνονται πληροφορίες και στοιχεία που

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

πλουτίζουν την αφήγηση και που είναι απαραίτητα για την κατανόηση του μύθου, κορυφώνεται η αδημονία του αναγνώστη ενώ ταυτόχρονα αποφορτίζεται η δραματική ατμόσφαιρα, υπηρετείται το στοιχείο της έκπληξης και της αγωνίας (περιεχόμενο).

- Η συγκεκριμένη αναδρομική αφήγηση αφορά στα χρόνια που έλειπε ο αφηγητής στα ξένα, και συγκεκριμένα στην αμετάκλητη απόφαση της μητέρας να υιοθετήσει «εν δεύτερον κοράσιον, ταύτην την φοράν εν σπαργάνοις», παρά την τραυματική εμπειρία της πρώτης υιοθεσίας, την οικονομική δυσπραγία της οικογένειας και τις αντιρρήσεις των αδελφών του αφηγητή. Χαρακτηρίζεται εσωτερική, εφόσον αναφέρεται σε γεγονότα που συνέβησαν κατά την κύρια αφήγηση, και μάλιστα τη στιγμή της δραματικής κορύφωσης, τη στιγμή της σύγκρουσης μητέρας Γιωργή. Λειτουργεί συμπληρωματικά: συνδέει τα γεγονότα του παρελθόντος με το παρόν, καλύπτοντας σημαντικό κενό της κύριας αφήγησης, φωτίζει τη συναισθηματική κατάσταση της μητέρας, η οποία «εκλογικεύει» - αιτιολογεί την πεποίθησή της ότι το Κατερινιώ είναι «δικό της (φυσικό) παιδί». Στην προσπάθειά της να επιβάλλει την Κατερινιώ στο γιο της «αντιτάσσει» στο λογικό του επιχείρημα όλο το ψυχικό της φορτίο.

- Ο συγγραφέας, με τη συναισθηματική φόρτιση που προκαλεί, προετοιμάζει το έδαφος για την κορύφωση και αρχίζει σταδιακά ο κύκλος που θα οδηγήσει στην αποκάλυψη του μυστικού και τη λύση του αινίγματος. Η αντιπάθεια του αφηγητή και ο αγώνας της μάνας μεγεθύνουν την απορία του αναγνώστη για την εμμονή της.

Γ1.

- Η προώθηση της **ηθογραφίας** προς την κατεύθυνση της **ψυχογραφίας**, ενισχυμένη από την επιστημονική γνώση της ψυχολογίας, αποτελεί μια αναμφισβήτητη προσφορά του Βιζυηνού στην ελληνική πεζογραφία του 19^{ου} αιώνα. Ο Βιζυηνός δοκιμάζει τα όρια ενός ιδιότυπου αφηγηματικού ρεαλισμού: το πεζογραφικό του έργο δεν αφήνεται σε μια ασύδοτη μυθοπλασία αλλά διαθέτει μια έντονη πραγματολογική διάσταση, όπου οι λαϊκές παραδόσεις, η ζωή του χωριού (Βιζύη), τα ήθη και έθιμα, οι παραδόσεις ξετυλίγονται με ακρίβεια. Σε αυτό το σκηνικό πλαίσιο τοποθετεί ζωντανούς χαρακτήρες, «διαγράφει αυθυπόστατους ανθρώπινους τύπους, επιμένοντας πολύ στη λεπτομερειακή απόδοση των ψυχικών καταστάσεων.» Γ. Παγανός. «Ο κόσμος του λειτουργεί ανθρωποκεντρικά και ανθρωπομορφικά». Σχολικό Βιβλίο, σελ. 335

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

• Στο δοσμένο απόσπασμα διαγράφεται τόσο το εθιμοτυπικό της υιοθεσίας (λαογραφικά στοιχεία) όσο και οι ψυχολογικές διακυμάνσεις των συμμετεχόντων (ψυχογραφία). Οι φυσικοί γονείς αναγκάζονται να αποχωριστούν την κόρη τους εξαιτίας της αδυναμίας τους να της προσφέρουν τα «προς το ζην» στο παρόν, και πολύ περισσότερο να την προικίσουν αργότερα. Η παράδοση του παιδιού από τους ανώνυμους φυσικούς γονείς στη θετή του μητέρα Δεσποινιώ πραγματοποιείται σε επίσημη τελετή - **λαϊκό δρώμενο** - στην εκκλησία μετά το τέλος της θείας λειτουργίας, δείχνοντας τον ισχυρότερο ρόλο της εκκλησίας έναντι του οργανωμένου κράτους.

Άλλωστε η θρησκευτική συνείδηση στους απλοϊκούς ανθρώπους του χωριού είναι πιο ζωντανή από την κοινωνική, ακόμη και την εθνική. Η Δεσποινιώ η Μιχαλιέσσα παραλαμβάνει το παιδί από τα χέρια του ιερέα και δίνει προφορική υπόσχεση δημοσίως ότι θα το αναθρέψει σαν δικό της παιδί. Η δέσμευσή της είναι ηθική και γι' αυτό πολύ ισχυρή στη συγκεκριμένη κοινωνία. Κατόπιν ο πρωτόγερος του χωριού διερευνά τυχόν αντιδράσεις ή διαφωνίες και, εφόσον δεν υπάρχουν, προχωρεί στην ολοκλήρωση της υιοθεσίας.

• Τα συναισθήματα ποικίλλουν, ενίοτε γίνονται και αντιφατικά, και αποτυπώνονται στα πρόσωπα και τη στάση των συμμετεχόντων. Ο συγγραφέας επιλέγει την τεχνική της **αντίθεσης**, για να τα αποδώσει πληρέστερα τα συναισθήματα της οδύνης του αποχωρισμού των φυσικών γονέων και την «ευτυχία» της μητέρας του αφηγητή: Από τη μια, ο πατέρας «ωχρός», σιωπηλός τυλιγμένος σε μια αξιοπρεπή λύπη, όπως επιβάλλει το στερεότυπο του άνδρα της εποχής και η μητέρα, εξαρτώμενη από το σύζυγο, στηρίζεται σ' αυτόν και επιτρέπει στον εαυτό της την έκφραση του συναισθήματός της («έκλαιεν»). Από την άλλη, η ανάδοχος μητέρα Δεσποινιώ «έτρεμεν εκ του φόβου» μήπως κάτι ή κάποιος διακόψει τη διαδικασία «και ματαιώση την ευτυχίαν της».

Δ1.

Το μυθιστόρημα του Κονδυλάκη «Οι άθλιοι των Αθηνών» ανασυνθέτει με ακρίβεια τη φυσιογνωμία της Αθήνας και εκθέτει καυτά κοινωνικά προβλήματα. Η πρωτεύουσα εμφανίζεται ως χώρος επικίνδυνος και ρυπαρός. Η εμπειρία της Αθήνας των

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

“Αθλίων”, αμφίσημη και αντιφατική στην ουσία της, συμβαδίζει με την ευρύτερη διακύμανση της ελληνικής κοινωνίας του περασμένου αιώνα ανάμεσα στο θαυμασμό για τα επιτεύγματα του δυτικού πολιτισμού και τη δυσaréσκεια για τα επισφαλή αποτελέσματα μιας ανεξέλεγκτης αστικοποίησης.

Τόσο στο «αμάρτημα της μητρός μου» όσο και στους «άθλιους των Αθηνών» διαγράφεται το πλαίσιο μιας ολόκληρης εποχής, όπου τοποθετούνται οι ήρωες να αλληλεπιδρούν, να αισθάνονται, να πάσχουν.

ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

1. Η ύπαρξη ενός παιδιού εγκαταλελειμμένου και απροστάτευτου

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
<ul style="list-style-type: none">- Το κακότυχο! ... δεν το έφθανε πως εγεννήθη κοιλιάρφανο, μόν' απέθανε και η μάνα του και το άφηκε μέσ' στη στράτα!	<ul style="list-style-type: none">- τώρριξαν χθες την νύκτα μέσα σ' την κάσσα που κοιμόμουνα, την ώρα της βροχής

2. Οι ανάδοχοι «γονείς» εμφορούνται από θετικά συναισθήματα και διακρίνονται από πνεύμα αυταπάρησης και αυτοθυσίας παρά την οικονομική δυσπραγία τους

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
<ul style="list-style-type: none">- Αι οικονομικάί μας δυσχέρειαι εκορυφώθησαν,- Η μήτηρ μας ήρχισε να επιδαψιλεύει εις την θετήν μας αδελφήν τόσας περιποιήσεις, όσων ίσως δεν ηξιώθημεν ημείς εις την ηλικίαν της και εις καιρούς πολύ ευτυχεστέρους.- Οι μικροί των αδελφών μου μισθοί θα εξήρουν προς ανακούφισιν της μητρός εφ' ω και τη edίδοντο.- ευτυχίαν της- το κακότυχο! ... κύπτουσα συμπαθητικώς ... ευχαριστημένη	<ul style="list-style-type: none">- αλλά είσαι φτωχό παιδί- Θα δουλέψω με όλη μου την όρεξη να ζήση κι' αυτό, το δυστυχισμένο, κεγώ. Εγώ μ' ένα ξεροκόμματο ψωμί ζω.- Εγώ βγάζω και μιάμιση δραχμή την ημέρα- Καλά κυρούλα, κάθε βράδυ θα σας φέρνω μια σφάντζικα.- Εξήλθε περιχαρής- Το λυπούμαι το κακόμοιρο!

3. Όλες οι υιοθεσίες αφορούν μικρά κορίτσια, και μάλιστα οι δύο από αυτές νεογέννητα μωρά

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
<ul style="list-style-type: none">- δι' ενός ξένου κορασίου, το οποίον μετά	<ul style="list-style-type: none">- το νήπιον, το οποίον ελούφαξεν

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

μακράς προσπαθείας κατώρθωσε να υιοθετήσει.

- την είδον να έρχεται εις την οικίαν, σφίγγουσα τρυφερώς εις την αγκάλην της εν δεύτερον κοράσιον, ταύτην την φοράν εν σπαργάνοις!

εντός των σπαργάνων του.

- Κορίτσι. Το λένε Τασούλα.

4. Το ισχυρό θρησκευτικό συναίσθημα, στα όρια της θρησκοληψίας, αποτελεί κινητήρια δύναμη αλλά και επισφραγίζει την πράξη με τη θεία δωρεά

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
<ul style="list-style-type: none">- Η μήτηρ εφόρεσε διά πρώτην φοράν ... οστούν εκ των οστών της.- [Όλη η συμπεριφορά της μητέρας συνιστά μια απόπειρα εξιλέωσης]	<ul style="list-style-type: none">- Αφού την εγλύτωσε τώρα ο Θεός- Θα κάμωμε κεμείς ένα μυστήριο.- Αφού εκοιμόσουν δίπλα στην Αγία Ειρήνη ... το παιδί σου τώστειλε η χάρι της

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

1. Η τραγική μητέρα επιδιώκει τις υιοθεσίες, καθώς συνιστούν συνειδητή επιλογή που καθορίζεται από την εμμονή – ενοχή της (εσωτερική ανάγκη). Αντίθετα, για τον Τάσο προκύπτει χωρίς τη θέλησή του (μοιραία εξωτερική συνθήκη) και αποδέχεται – υφίσταται τις επιπτώσεις μάλλον παθητικά – ανακλαστικά.

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
<ul style="list-style-type: none">- [Η μητέρα προσπαθεί να υποκαταστήσει το κορίτσι που άθελά της σκότωσε]- το οποίον μετά μακράς προσπαθείας κατώρθωσε να υιοθετήσει.- την είδον να έρχεται εις την οικίαν, σφίγγουσα τρυφερώς εις την αγκάλην της εν δεύτερον κοράσιον- Δεν είναι ξένο το παιδί! Είναι δικό μου! Το επήρα τριών μηνών ... και είναι αδελφή σας!	<ul style="list-style-type: none">- Όχι, κυρούλα, σούπα, τώρριξαν χθες την νύκτα μέσα σ' την κάσσα που κοιμόμουνα, την ώρα της βροχής.- Και τι θα το κάμης τώρα; ... ο Τάσος εσκεφθη επί μικρόν

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

2. Η Δεσποινιά συνάπτει μια «νόμιμη» υιοθεσία ακολουθώντας το συγκεκριμένο τυπικό της εποχής. Αντίθετα, ο Τάσος διενεργεί μια άτυπη – παράτυπη / «παράνομη»– συναλλαγή και πέφτει και ο ίδιος θύμα εκμετάλλευσης από την αδίστακτη γραία.

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
- Ήδη αυτή η υιοθέτησις εγένετο πανηγυρική. Η μήτηρ μου εφόρεσε δια πρώτην φοράν τα «γιορτερά» της και μας ωδήγησεν εις την εκκλησίαν ... εισήλθον και εξενίσθησαν παρ' ημίν.	- Αι, δεν μας ταφίνεις εμάς να ταναθρέψωμεν; ... Θα κάμης μεγάλο μυστήριο, παιδάκι μου

3. Στην περίπτωση της Δεσποινιάς οι γονείς είναι γνωστοί, ενώ στην περίπτωση του Τάσου άγνωστοι.

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
- Ο πατήρ του κορασίου ... εις τον ώμον του. - Δεν το έφθανε πως εγεννήθη κοιλιάρφανο, μό' απέθανε και η μάνα του	- Θα ήτο παιδί καμμιάς φτωχής που δεν είχε τι να το κάμη και το πέταξε.

4. Στο διήγημα ο ανάδοχος γονιός είναι γυναίκα, και μάλιστα χήρα και μητέρα πέντε παιδιών. Αντίθετα, ο Τάσος ζει εντελώς μόνος, μακριά από τη δική του μητέρα.

Το αμάρτημα της μητρός μου	Οι άθλιοι των Αθηνών
- Αλλά η μήτηρ ... επηύξησε τον αριθμόν μας	- Αν είχα τη μάνα μου εδώ,

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Μ. ΚΥΡΙΑΚΑΚΗ - Ρ. ΣΟΥΛΟΥΤΖΟΓΛΟΥ

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2014

ενδεικτικές απαντήσεις

ΣΧΟΛΙΟ

- Η επιλογή του κειμένου «**Το αμάρτημα της μητρός μου**» του Γ. Βιζυηνού, για την εξέταση του μαθήματος της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας θεωρητικής κατεύθυνσης στις Πανελλαδικές 2014, κρίνεται εξαιρετική, καθώς αποτελεί σημαντικό και πολυεπίπεδο κείμενο της διδακτέας ύλης. Συγκεκριμένα,
- Οι **Ερωτήσεις** αντιστοιχούν στα πλέον βασικά χαρακτηριστικά της διηγηματογραφίας του Βιζυηνού, είναι σαφείς και ικανές να ελέγξουν τη γνωστική επάρκεια των υποψηφίων αλλά και την ικανότητά τους να προσεγγίζουν δημιουργικά ένα αφηγηματικό κείμενο. Επιπλέον δίνουν τη δυνατότητα αξιολόγησης της συνολικής θεώρησης του αφηγήματος από τους υποψηφίους.
- Εύστοχη είναι και η επιλογή του **Αδίδακτου Κειμένου** «*Οι άθλιοι των Αθηνών*» του Ιω. Κονδυλάκη για μια παράλληλη ανάγνωση με το Διδαγμένο, με εύκολα προσδιορίσιμες τόσο τις ομοιότητες όσο και τις διαφορές.
- Πρβ. **ΣΥΓΧΡΟΝΗ βιβλιοθήκη, Νεοελληνική Λογοτεχνία Θεωρητικής κατεύθυνσης Γ' Λυκείου, τόμος II. Πεζογραφία, σσ. 3 - 71.**
- Πρβ. **ΣΥΓΧΡΟΝΗ βιβλιοθήκη, Βιβλίο Επανάληψης Γ' Λυκείου Θεωρητικής κατεύθυνσης, σσ. 41 - 45.**
- Πρβ. **ΣΥΓΧΡΟΝΗ βιβλιοθήκη, Πανελλαδικές Εξετάσεις, Απαντήσεις στη Νεοελληνική Λογοτεχνία Θεωρητικής κατεύθυνσης, σσ. 170 - 177.**
- Πρβ. **ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΤΙΚΑ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΑΤΑ, Α' Κύκλος, Σεπτέμβριος 2013.**